

УДК 796.011.3–021.321:378:343(477)(045)

Головач А. А., Могильний Ф. В.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДКВС УКРАЇНИ

У статті представлені результати дослідження стану, основних методів та форм організації фізичного виховання в навчальних закладах Державної виконавчої служби України. На основі аналізу діючих законів та положень визначено основні складові фахової підготовки курсантів ВНЗ ДКВС України засобами спеціальної фізичної підготовки. Проаналізовано досвід практичної роботи фахівців спеціальної фізичної підготовки. Також, запропоновано ряд заходів, що дозволять удосконалити спеціальну фізичну підготовку курсантів ВНЗ ДКВС України.

Ключові слова: Державна виконавча служба України, фізична підготовка, курсанти, спеціальна фізична підготовка.

Актуальність та аналіз останніх досліджень і публікацій. Обставини, що склалися на сьогоднішній день в Україні спричинили зростання організованої злочинності, масове поширення серед правопорушників холодної, газової та вогнепальної зброї, оволодіння ними прийомами рукопашного бою на професійному рівні. А зважаючи на євроінтеграційні процеси спрямовані на радикальне реформування пенітенціарної системи, змінилися вимоги до підвищення надійності і ефективності фахової підготовки працівників кримінально-виконавчої системи. Однією зі складових їхньої готовності до виконання своїх професійних обов'язків є фізична підготовленість, що забезпечується процесом фізичного виховання у вищому навчальному закладі.

Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають пошуку нових шляхів якісного вдосконалення фізичного виховання майбутніх фахівців системи ДКВС України. Реформування системи фізичного виховання в галузі освіти, спрямування державної політики в напрямку розробки та впровадження в навчальних закладах інноваційних технологій та методик з фізичного виховання, основ здорового способу життя, розвитку дитячого юнацького та молодіжного спорту. У відомчих навчальних закладах ці процеси реалізуються в контексті навчальних дисциплін «Фізичне виховання» та «Спеціальна фізична підготовка», що є невід'ємною складовою загально-державної системи фізичної культури та спорту.

Вирішення цієї проблеми стає можливим завдяки поєднанню загальної та спеціальної фізичної підготовки, використанню у навчальному процесі спеціальної фізичної підготовки елементів високих спортивних технологій та методик, які ґрунтуються на сучасних досягненнях теорії спорту, біомеханіки спортивних рухів, методології підготовки висококваліфікованих спортсменів, спортивної педагогіки (В.Н. Платонов, А.Н. Лапутин, В.С. Дахновский, М.О. Носко, В.М. Платонов, Ю.Т. Похолодчук, О.В. Сухомлинська, Б.М. Шиян, С.С. Лещенко, Н.С. Разумейко, В.Ф. Бойко, М.М. Булатова, Л.В. Волков, Т.В. Іщенко).

Оскільки кінцеві результати навчання курсантів пов'язані з опануванням ними спортивних і бойових прийомів єдиноборств, виникає питання про удосконалення навчального процесу саме в цій його частині. В напрямку ефективного засвоєння таких атакуючих і захисних комплексів рухових дій, біомеханічна структура яких була б достатньо ефективною та відповідала б індивідуальним особливостям їх моторики.

Однак, проблема фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України не мають комплексного наукового обґрунтування і тому потребує детального вивчення.

Мета роботи полягає у виділенні основних аспектів організації фізичного виховання та визначенні напрямків удосконалення спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладах ДКВС України

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізкультурно-оздоровча діяльність у місцях попереднього ув'язнення та в установах виконання покарань передбачає:

- гарантування можливості займатися фізкультурно-оздоровчою діяльністю;
- створення особам, які в них перебувають, умови для занять фізичною культурою, зокрема особам, які не досягли повноліття, – умови для фізичного виховання відповідно до вимог щодо занять фізичною культурою, передбачених для загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів;
- забезпечення формування державної політики у сфері виконання покарань;

– забезпечення місць попереднього ув'язнення і установ виконання покарань фізкультурно-спортивним інвентарем та обладнанням [4].

У реалізації цих видів діяльності приймають безпосередню участь випускники ВНЗ ДКВС України.

Працівник ДКВС України при виконанні службових завдань та в повсякденному житті повинен виявляти стійкість, принциповість, мужність, сміливість, високу фізичну і волюву готовність до дій у складних та надзвичайних ситуаціях. Тому Фізичне виховання і спеціальна фізична підготовка в системі ДКВС України є складовою частиною фахової підготовки, важливою і невіддільною частиною навчання і виховання особового складу. Як навчальна дисципліна у навчальних закладах ДКВС України вона має за мету забезпечення підготовки спеціалістів пенітенціарної системи з високим рівнем різносторонньої фізичної підготовленості, здатних ефективно вирішувати оперативно-службові завдання, стійко переносити великі розумові, нервово-психічні, морально-вольові та фізичні навантаження без зниження професійної працездатності [5].

Зважаючи на специфіку навчального закладу необхідно також звернути увагу на накази Міністерства юстиції, а саме на Наказ від 09 вересня 2015 року № 1675/5 «Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України» [8], в якому провідну роль займає фізична підготовка персоналу ДКВС України, що включає в себе крім занять з «Фізичного виховання», які плануються відповідно до чинного законодавства (тобто МОН), «Спеціальну фізичну підготовку». Це навчальні дисципліни, які є складовою частиною загальної системи навчання та виховання і спрямована на забезпечення фізичної готовності осіб рядового і начальницького складу до професійної діяльності. Фізична підготовка має плановий та системний характер.

До системи фізичної підготовки входять:

- загальна фізична підготовка;
- спеціальна фізична підготовка.

Фізична підготовка проводиться під час навчальних занять за програмою службової підготовки, самостійних занять з фізичної підготовки, під час проведення заходів масового спорту, яка здійснюється на підставі наказів Міністерства юстиції, органів і установ, що належать до сфери управління ДКВС України, і включає в себе:

- організацію роботи спортивних секцій;
- проведення фізкультурно-оздоровчих заходів;
- організацію і проведення навчальних зборів;
- організацію та проведення спортивних змагань [8].

Навчальні заняття з фізичної підготовки проводяться відповідно до розкладу занять, упродовж усього календарного року з розрахунку 3 академічні години на тиждень.

На початку кожного кварталу навчального року на планових заняттях проводиться перевірка фізичної підготовленості курсантів відповідно до переліку нормативів із загальної фізичної підготовки для курсантів вищих навчальних закладів ДКВС України. Перелік нормативів із загальної фізичної підготовки осіб рядового і начальницького складу є основою нормативних вимог до фізичної підготовки таких осіб як критерію щодо їх готовності до службової діяльності та дій в екстремальних умовах.

В органах і установах, що належать до сфери управління ДКВС України, в обов'язковому порядку оформляється наочна інформація з фізичної підготовки і спорту, що включає в себе досягнення персоналу у фізичній підготовці і спорті (фотокартки, нагородна атрибутика тощо).

Заняття з фізичної підготовки проводяться в спортивному або форменому одязі залежно від теми заняття, місця його проведення та погодних умов. Форма одягу встановлюється: на заняттях – викладачем (інструктором) чи особою, яка проводить заняття; на перевітках – особою, яка проводить перевірку; під час проведення спортивних змагань – згідно з правилами змагань з видів спорту.

Предметом *вивчення навчальних дисциплін* «Фізичного виховання» та «Спеціальну фізичну підготовку» є оволодіння знаннями, уміннями та навичками щодо управління фізичним розвитком людини різновидами рухової активності, з метою навчання та виховання особистості в душі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я суспільства в цілому.

Фізичне виховання курсантів здійснюється протягом курсу навчання, яке спрямовується на формування як фізичних, так і високих морально-психологічних якостей. Фізичне виховання доцільно поєднувати з військовою та бойовою підготовкою (виконання стройових прийомів під час розминки). Фізичне виховання курсантів слід удосконалювати під час спортивно-масової роботи, спортивних свят та в ході участі у змаганнях. Під час проведення аудиторних занять з метою недопущення перевтомлення курсантів доцільно здійснювати невеликі паузи (2-3 хв.), під час яких виконувати нескладні фізичні вправи.

Фізичне виховання в навчальних закладах ДКВС України є нормативною дисципліною і належить до циклу поза кредитних дисциплін. Суттєво відрізняючись за змістом від інших навчальних дисциплін, Фізичне виховання разом з тим є важливою складовою процесу навчання та виховання.

Програма навчальної дисципліни складається з наступних змістових модулів: легка атлетика; гімнастика; лижна підготовка; спортивні ігри.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» є формування знань, умінь та навичок щодо управління фізичним розвитком людини засобами фізичного виховання, застосовувати набути здібності в життєдіяльності майбутніх фахівців.

Основним завданням вивчення дисципліни «Фізичного виховання» є:

– формування у курсантів основ теоретичних знань, практичних та методичних здібностей (умінь і навичок) з фізичного виховання, як компонентів їх повноцінної, гармонійної та безпечної життєдіяльності;

– набуття досвіду в застосуванні здобутих цінностей у продовж життя в особистій, навчальній, професійній діяльності, в побуті і в сім'ї;

– забезпечення належного рівня розвитку показників їх функціональних та морфологічних можливостей організму, фізичних якостей, рухових здібностей, працездатності;

– сприяння розвитку професійних, світоглядних та громадянських якостей курсантів;

– підготовка та участь курсантів у різноманітних спортивних заходах.

Метою дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» є забезпечити фізичну готовність персоналу до службової діяльності та дій в екстремальних ситуаціях. Дане Положення розповсюджується і на курсантів відомчих навчальних закладів ДКВС.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є оволодіння знаннями, уміннями та навичками щодо управління фізичним розвитком людини різновидами рухової активності, з метою навчання та виховання особистості в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я суспільства.

Спеціальна фізична підготовка має велике значення для професійної підготовки персоналу ДКВС України. Вона включає в себе елементи рукопашного бою, САМБО від опанування якими залежить рівень професіоналізму працівника системи виконання покарань. Крім того вона впливає на рівень морально-психологічної підготовки працівників. Сприяє формуванню таких якостей як сміливість, силу, впевненість й інше.

Спеціальну фізичну підготовку доцільно поєднувати із фізичним вихованням. Оскільки останнє створює підвалини фізичного загартування, яке необхідно при опануванні прийомів рукопашного бою. Рівень індивідуальної підготовки курсантів слід підвищувати на змаганнях з рукопашного бою та інших видів спортивних єдиноборств.

Згідно встановлених Законодавством України освітньо-кваліфікаційних рівнів, навчальна дисципліна має на меті підготовку фахівців для Державної пенітенціарної служби України (далі ДКВСУ) з різностороннім рівнем фізичної підготовленості, здатних ефективно вирішувати службові завдання, стійко переносити високі розумові, нервово-психічні, морально-вольові та фізичні навантаження, сприяти вирішенню завдань навчання і виховання.

У процесі вивчення дисципліни формуються теоретичні знання та набуваються необхідні професійно-прикладні навички.

Основним завданням вивчення дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» є:

– розвиток у курсантів основних фізичних якостей та рухових здібностей;

– формування життєво важливих рухових навичок та вмінь;

– набуття елементарних знань у галузі фізичної підготовки;

– виховання інтересу і звички до занять фізичними вправами;

– формування основ здорового способу життя;

– формування усвідомленої індивідуальної установки на необхідність розвивати свої фізичні якості та рухові здібності;

– виховання морально-вольових і психологічних якостей.

Спеціальними завданнями спеціальної фізичної підготовки є виховання практичної готовності до дій по затриманню злочинця або групи злочинців, а також дій в інших екстремальних ситуаціях.

Спеціальна фізична підготовка організовується і проводиться з урахуванням особливостей спеціалізації та призначення і має свою спеціальну направленість, яка забезпечується: на ранковій фізичній зарядці; на навчальних заняттях; на самостійних тренуваннях; під час занять у спортивних секціях; в системі перевірки спеціальної фізичної підготовки.

Навчальним планом передбачено теоретичні і практичні заняття в обсязі програми з визначенням оптимального часу, необхідного для кожного розділу.

Заняття по теоретичному розділу включають бесіди в процесі практичних занять, а також самостійне опрацювання: нормативно-правової бази яка регулює застосування спеціальних засобів, засобів фізичного впливу а також настановлень та посібників по організації та проведенні занять з рукопашного бою.

Практичні заняття є основним видом навчальних занять спеціальної фізичної підготовки і направленні на формування фізичних якостей, спеціально-прикладних рухових навичок та виховання психологічної стійкості в екстремальних ситуаціях. Важливе місце займають комплексні заняття, до змісту яких відносяться вправи, прийоми з різних тем практичного розділу в різних поєднаннях, які спрямовані на розвиток фізичних якостей, самозахисту без зброї та рукопашного бою [8, 9].

Отже, з огляду на вищевикладене слід зробити висновок про те, що у відомчих навчальних закладах ДКВС України повністю дотримуються встановлених «Положенням про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» норм організації процесу фізичного виховання. Але зважаючи на ряд обставин система спеціальної фізичної підготовки курсантів ВНЗ ДКВС України потребує суттєвого удосконалення.

Висновки. Проаналізувавши нормативно-правову базу, що регулює організацію процесу фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки курсантів ВНЗ ДКВС України можна зробити висновок, що документи містять норми, покликані врегульовувати питання, що виникають у зв'язку з фізичним вихованням як навчальною дисципліною. Деякі з них носять суто рекомендаційний характер, інші – є загальнообов'язковими для виконання при проведенні заходів з фізичної підготовки. Всі ці нормативно-правові акти забезпечують гідний рівень проведення занять із дотриманням прав осіб, які беруть у них участь.

Фізична підготовка в ДКВС є важливим елементом для нормального функціонування всіх органів і установ, оскільки робота в них вимагає від співробітників достатнього рівня фізичної підготовки задля високої ефективності виконання поставлених перед ними завдань. Дане питання регулюють накази Міністерства юстиції №1675/5 та № 2543/5.

Розглянувши особливості підготовки курсантів слід відзначити, що процес фізичної підготовки в ДКВС організований з дотриманням норм вітчизняного законодавства. Досить високий рівень проведення занять дозволяє підготувати висококваліфікованих, а головне фізично загартованих спеціалістів цієї галузі, які в майбутньому будуть реалізовувати функції, покладені на національну систему виконання покарань. Це дає змогу повноцінно реалізувати євроінтеграційні процеси спрямовані на радикальне реформування пенітенціарної системи, зокрема надійності і ефективності фахової підготовки працівників кримінально-виконавчої системи.

З огляду на це, система фізичного виховання курсантів ВНЗ ДКВС України вимагає нових якісних підходів та форм (секційної форми, а також поза аудиторна роботи відповідно до їх функцій у системі вищої освіти) щодо їх спеціальної фізичної підготовки.

Використані джерела

1. Багінська О. В. Вплив особливостей силової підготовленості спортсменів, що спеціалізуються у спортивній боротьбі (дзюдо, самбо) на ефективність змагальної діяльності / О. В. Багінська, С. В. Ткаченко, О. М. Баглай // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету / Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2006. – Вип. №35. – С. 185-188.
2. Годлевський П.М. Особливості методики навчання прийомам жіночого самозахисту / П. М. Годлевський // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету / Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2008. – Вип. №54. – С. 79-82.
3. Горпинич О. Вплив занять рукопашним боєм у комплексі з психологічним тренінгом на підвищення рівня адаптації до навчально-службової діяльності курсантів / О. Горпинич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2014. – № 4. – С. 61-65.
4. Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>
5. Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/page>
6. Іванов О.Л. Методика навчання рукопашного бою в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Іванов Олександр Львович; Гуманіт. ін-т Нац. авіац. ун-ту. – Хмельницький, 2013. – 243 арк.
7. Кін С.В. Сучасні технології навчання працівників ОВС прийомом рукопашного бою : навч. посіб. / С.В. Кін; ред. В.О. Тюріна. – К. : Науковий світ, 2001. – 72 с.
8. Наказ міністерство юстиції України Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України від 08.09.2015 № 1675/5 [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1088-15>

9. Положення про Державну пенітенціарну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 225 [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/225-2014-%D0%BF/paran48#n48>
10. Ремизов А. А. Самбо для жизни и военной службы / А. А. Ремизов // ОБЖ. Основы безопасности жизни. – 2010. – №8. – С. 25-29

Golovach A., Mohilniy F.

**THE MAIN ASPECTS OF ORGANIZING SPECIAL PHYSICAL TRAINING CLASSES
IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
OF THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE**

The author shows the research results of organizing physical training classes in educational institutions of the State criminal and executive service of Ukraine. On the basis of the current laws and provisions it is define that physical training is an important component for normal functioning of all bodies and institutions of the SCES of Ukraine as far the work in the penitentiary system requires a high standard of physical training for the personnel to be successful in their activity. This issue is regulated by Act №1675/5 and №2543/5 of the Ministry of Justice which says that physical training is of great importance for training the personnel of the State criminal and executive service of Ukraine. The departmental educational institutions of this area of training is implemented in the context of academic disciplines such as «physical education» and «special physical training», which are planned in accordance with the current legislation. This academic discipline, which are an integral part of the general state system of physical culture and sports, part of the general system of training and education and aims to ensure the physical readiness of individual cadets and officers to the professional activitie. Physical training is planned and systematic

Peculiarities of cadets' physical training in the SCES require this process to be organized according to be norms of the home legislature. Sufficiently high standard of conducting classes helps – to train highly-qualified and, above all, physically tempered experts in this field, who will carry out the task the national penal system is responsible for. It will give the opportunity to implement eurointegration processes aimed at radical reform of the penitentiary system namely at reliability and effectiveness of the personnel's professional training.

Physical training system consists of general physical training and special physical training. Taking into account this fact the cadets' physical training requires new, qualitative approaches and forms (sections and extracurricular activities).

The solution to this problem is possible due to the general and special physical training, the use in educational process elements of sports technology and techniques that are based on modern achievements of the theory of sport», biomechanics, sports movements, methodology of preparation of highly skilled sportsmen, sports pedagogy.

Key words: *The State executive service of Ukraine, physical training, cadets, special physical training.*

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017 р.